

НИКОЛЕНКО Оксана – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов математичних факультетів, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна (ok.nik1997@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0469-8376>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.15>

Бібліографічний опис статті: Ніколенко, О. (2022). Трансформаційні моделі утворення метонімічних прізвиськ в англійській картині світу. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 50, 111–116.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.15>

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ МОДЕЛІ УТВОРЕННЯ МЕТОНІМІЧНИХ ПРІЗВИСЬК В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Анотація. У мовній картині світу антропоніми посідають унікальну позицію, бо сприйняття людиною себе як центру Всесвіту проявляється у створенні багатьох номінацій, де на передній план висувається субстанціональний характер людської сутності. Номінація антропонімів є невід’ємною частиною номінативної системи мови, підпорядкованою всім її закономірностям і нормам. Нові назви постають у результаті зміни морфемного складу слова, але найчастіше – унаслідок змін у семантичній структурі слова. Метафора та метонімія є засобами вторинної номінації, концептуалізації та закріплення в когнітивній системі знань і уявлень, соціально значущих для культурно-мовної спільноти.

Статтю присвячено аналізу номінативних метонімічних процесів та лексичних змін, що відбувалися в англійських прізвиськах наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Утворення антропонімічного прізвиська розглядають як вияв загального когнітивного процесу побудови мовних одиниць, під час якого мовці, використовуючи певні мовні структури, здійснюють процес номінації, в основі якого – одна або кілька найбільш яскравих ознак референта. Прізвиськові найменування, утворені метонімічним переносом, за самим характером формування – на основі суміжності – орієнтовані на функцію виділення характерної для об’єкта деталі. Метонімія є способом непрямой характеристики об’єкта через виділення якоїсь із його постійних, змінних чи випадкових ознак, у певний момент значущих для суб’єкта. Аналіз фактичного матеріалу показав, що найбільшу кількість метонімічних прізвиськ утворено метонімічною транспозицією, коли ціле замінюють частиною. Когнітивний механізм метонімії створює концептуальний «зсув», і цим метонімія прямо вказує на наявність у глибинах людського пізнання масштабніших щодо «частин» концептуальних одиниць, знань про світ.

Проаналізовані прізвиська засвідчують, що метонімія є одним із найпродуктивніших способів утворення прізвиськ, а значення нових номінацій дають ексклюзивний матеріал дослідникам для подальших лінгвістичних, соціологічних та психологічних узагальнень.

Ключові слова: неологізми, антропонімічна номінація, прізвисько, словотвір, метонімія.

Nikolenko Oksana – Ph.D. in Philology, Associate Professor at Foreign Languages Department for Mathematical Faculties, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60, Volodymyrska str., Kyiv, 01033, Ukraine (ok.nik1997@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0469-8376>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.15>

To cite this article: Nikolenko, O. (2022). Transformational models of metonymic nicknames formation in the English picture of the world. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 50, 111–116.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.15> [in Ukrainian].

TRANSFORMATIONAL MODELS FORMATION OF METONYMIC NICKNAMES IN THE ENGLISH PICTURE OF THE WORLD

Summary. *In the linguistic picture of the world anthroponyms occupy a unique position, because man's perception of himself as the center of the universe is manifested in the creation of many nominations, where the substantial nature of the human essence comes to the fore. The nomination of anthroponyms is an integral part of the nominative system of language, which follows all its laws and norms. The formation of new human names is carried out as a result of changes in the morpheme of the word, but most often through semantic changes in the word.*

The article is devoted to the analysis of nominative metonymic processes and lexical changes that took place in English nicknames at the end of the XX – beginning of the XXI century. Metonymic nicknames, formed on adjacency, are focused on the function of pointing up the characteristic feature of the object. Metonymy is a way of indirectly characterizing an object by highlighting one of its constant, variable or random features, which in this situation seems significant to the subject. The largest number of metonymic nicknames, according to our observations, is formed by metonymic transposition, where the whole is replaced by a part. The cognitive mechanism of metonymy creates a conceptual “shift”, and thus metonymy directly indicates the presence in the depths of human cognition on a larger-scale relative to the “parts” of conceptual units, knowledge of the world.

Numerous nickname examples in the investigation testify to the fact that metonymy is one of the most productive ways of nickname formation and the meanings of new nominations give the exclusive material to the scientists for further linguistic, sociological, and psychological research.

Key words: *neologisms, anrtponymic nomination, nickname, word formation, metonymy.*

Постановка проблеми. У мовній картині світу антропоніми посідають унікальну позицію, бо сприйняття людиною себе як центру Всесвіту проявляється у створенні багатьох номінацій, де на перший план висувається субстанціональний характер людської сутності. «Вивчаючи категорію назв осіб, ми начебто опиняємося в позиції спостерігача, перед яким розгортається як уся сукупність людської діяльності, так і її окремі сцени, представлені в тій чи тій номінації діяча у згорнутому вигляді» (Позднякова, 1999, с. 9). Під поняттям «антропонім» у сучасній лінгвістиці розуміють будь-яке власне ім'я, яке може мати особа (або група людей), зокрема особисте ім'я, по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім, криптонім (Sharei et al, 2017, с. 20). Ірода Джураєва вказує, що антропонім – це широке поняття, яке передбачає будь-який спосіб іменування людини у формальній та неформальній обстановці. Вибір того чи того типу антропоніма залежить від різних обставин: національно-культурних традицій народу, віку особи, її місця проживання, ерудиції, естетичної освіченості, кола спілкування та просто здорового глузду (Juraeva, 2021).

Найдавнішою антропонімічною одиницею вважають прізвисько, що виявилось джерелом власних імен, прізвищ та інших антро-

понімічних категорій (Зайцева, 1973, с. 9). Прізвиська відносять до одиниць вторинної номінації: щоб їх утворити, використовують уже наявні в мові номінативні засоби, до того ж зазвичай стилістично марковані.

Метонімія як активний механізм формування прізвиськ характеризується переносом ознаки з одного об'єкта на інший за суміжністю. Суміжність ознак того, що вже позначено в попередньому значенні слова, і нового позначуваного створює основу для плавного переходу одного змісту в інший та забезпечує чіткість метонімічного перенесення. Хоча метонімія, як і метафора, відіграє центральну та вирішальну роль у концептуалізації та комунікації, деякі дослідники вважають метафору важливішою за метонімію. Ось чому **актуальним** вважаємо вивчення ролі метонімії у творенні антропонімічних лексичних одиниць, зокрема прізвиськових номінацій, в англійському дискурсі, що майже не досліджено у сучасному мовознавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині є велика кількість праць лінгвістів, у яких висвітлено метафору як художній засіб, стилістичний прийом, як джерело творення нових найменувань людини. Проте чимало вторинних номінацій утворюються і шляхом іншого складного семантичного перетворення одиниць первинної номінації,

в основі якого – процес транспозиції значення, відомого як метонімія. Найпоширеніше визначення метонімії в когнітивній лінгвістиці запропонували З. Кевечеш та Г. Раден: «метонімія – це когнітивний процес, у якому одна концептуальна сутність, засіб забезпечує розумовий доступ до іншої концептуальної сутності, цілі у межах тієї ж сфери або ідеалізованої когнітивної моделі» (Kövecses & Radden, 1998, с. 21).

Для метонімії, як зазначає В.М. Телія, більш характерна номінативна функція, що відрізняє її від метафори меншою експресивністю, стилістичною нейтральністю й високою номінативністю (Телія, 1977, с. 210).

Н.Д. Арутюнова наголошує, що метонімія звертає увагу на вирізняльну рису, даючи можливість адресату мовлення ідентифікувати об'єкт, виділити його з царини спостережуваного, відрізнити від наявних тут предметів, тоді як метафора надає сутнісну характеристику об'єкта. Метонімія виконує в реченні функцію ідентифікації й орієнтована на позицію суб'єкта та інших актантів. Така функція здійснюється через референцію імені. Тож метафора – це передовсім зсув у значенні, метонімія – зсув у референції (Арутюнова, 1990, с. 30). На відміну від концептуальної метафори, яка поєднує різномірні царини людського досвіду, метонімічне концептуальне мапування відбувається в межах однієї царини (Evans, 2006, р. 316–318). Попри різницю поглядів, більшість когнітивних лінгвістів погоджуються з тим, що метонімія не просто фігура мови, а частина повсякденного способу мислення людей і ефективний когнітивний інструмент для концептуалізації світу.

Мета дослідження – виявити та описати особливості формування та функціонування неофіційних (прізвиськових) найменувань за допомогою метонімічного механізму. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: встановити роль метонімії у творенні англійських прізвиськових номінацій; визначити основні моделі метонімічних перенесень; проаналізувати характер використання метонімічних прізвиськ у масмедіа.

Виклад основного матеріалу дослідження. Класифікація метонімії є однією з важливих проблем дослідження когнітивного мовознавства, оскільки сприяє розу-

мінню точної природи метонімії. Традиційно розрізняють такі види метонімічних перенесень, як: «частина замість цілого», «ціле замість частини», «контейнер замість його вмісту», «матеріал замість предмета, зробленого з нього», «використаний об'єкт замість користувача», «виробник замість продукту», «причина замість наслідку», «місце замість закладу», «місце замість події» тощо (Ungerer & Schmid, 2006).

Основними метонімічними моделями, за якими утворюються англійські прізвиська, на нашу думку, є ЧАСТИНА→ЦІЛЕ, наприклад: Arnold Barry Latman – *Shoulders*, Wesley Berry – *Freckles*, Samuel J. Morton – *Nails*, Charles Draper William Canham – *The Skull*, Branch Rickey – *The Brain*, Tom (Thomas Herbert) Upton – *Muscles*, Francis Albert Sinatra – *The Voice*. Чарльз Еванс Х'юз (Charles Evans Hughes), американський державний діяч, що обіймав пости губернатора Нью-Йорка, держсекретаря США, головного судді Верховного суду США, запам'ятався як *The Beard*, бо більшість президентів і держслужбовців були завжди поголені. Американський спортивний коментатор Говард Вільям Коен (Howard William Cohen) був відомий своєю неприємною, пихатою багатослівністю, тож зрозуміле перенесення pars pro toto через прізвисько *The Mouth*. “He made more enemies than friends with his aggressive interviewing style – New York Yankees manager Ralph Houk famously compared Cosell to excrement, telling him, “you’re everywhere”. Cosell didn’t care” (Barra, 2011). Не можна не згадати співака, чий неперевершений голос здобув любов мільйонів слухачів і досі чарує своєю неповторністю. Поп-ідол Френк Сінатра отримав прізвисько *The Voice* саме за оригінальну манеру співу. Одним із його перших прізвиськ було *Bones*, через надзвичайно худорляву статуру актора (Oxford Dictionary of Nicknames, 2003). Метонімічна назва американського коміка Джиммі Діранте (Jimmy Durante) *Schnozzle*, *Schnozzola* з'явилася завдяки величезному носу шоумена. Запозичена з ідишу лексема *schnozz* є сленгом, що означає “the projecting nose and mouth of an animal, especially a mammal” (Oxford Dictionary of Nicknames, 2003).

Канадський пілот-ас часів Другої світової війни Джордж Берлінг мав два

прізвиська. Одне – меліоративне метонімічне *Buzz* за бриючий стиль пікірування, утворене від іменника *buzz* – “rapidly vibrating humming sound, as that of a prolonged z or of a bee in flight”. Трансформація відбулася за моделлю ЕФЕКТ ДІЇ → СУБ’ЄКТ ДІЇ (звуковий ефект, що супроводжує політ літака). Водночас пейоративне *Screwball* – через непослідовну поведінку (Twentieth-Century American Nicknames, 1979). Найменування утворене складанням слів *screw* (гвинт, шуруп) та *ball* (м’яч, дурниця) для позначення ексцентричної людини. Відомий вуличний фотограф Артур Фелінг за швидке прибуття на місце злочину відразу після сирен швидкої отримав прізвисько *Weegee* (*weegee* – звуковий ефект, що супроводжує прибуття машин надзвичайних служб, тож він став підставою для позначення людини, яка з’являється у такий спосіб) (Twentieth-Century American Nicknames, 1979).

Спостерігаємо також творення прізвиськових номінацій за схемою ЗАЛУЧЕНИЙ ДО ДІЇ ОБ’ЄКТ → СУБ’ЄКТ ДІЇ. Американського музиканта, вокаліста Робінсона Ікі найменували *Banjo* завдяки інструменту, на якому він грав. Американська мегазірка телебачення Мілтон Берл, який запровадив на телешоу фарс і буфонаду, став відомим аудиторії як *Mr. Television*. “Known as “*Mr. Television*” and “*Uncle Miltie*”, Berle became a weekly fixture in the homes of many Americans, and a motivation for some to purchase their first television set. He joked aggressively with his audience, and seemed to have no limits for getting laughs, including dressing up in women’s clothing” (Oxford Dictionary of Nicknames, 2003). У наведеному прикладі *Mr. Television* метонімічну назву співвіднесено з предметом діяльності людини. Техаський нафтовик Джеймс Маріон Вест мав звичку підкидати срібні монети пішоходам на вулиці, що зумовило утворення метонімічної номінації *Silver Dollar Jim*. У результаті переходу імені загального у власне вихідне слово втрачає значення узагальненої назви предмета і формує нове власне. Американський бізнесмен Джон Тоусенд (John Gillis Townsend) починав свій бізнес з розведення птиці, далі – з вирощування кукурудзи, потім і до кінця своїх днів він продавав полуниці, тому й отримав асоціативну номінацію *Strawberry*

(Twentieth-Century American Nicknames, 1979). Метонімічне переосмислення засноване на врахуванні реального зв’язку між двома сутностями: «виробник – об’єкт виробництва».

Американський баскетболіст Уард Ламберт (Ward Louis Lambert) дістав прізвисько *Piggy*, утворене від іменника а *domesticated pig* (a hog). Спортсмен відзначився «свинячим» способом тримання м’яча (*hogging* – keeping or using all of (something) for oneself in an unfair or selfish way). У наведеному прикладі перенесення відбувається за моделлю СПОСІБ ДІЇ → СУБ’ЄКТ ДІЇ.

Вихід Великої Британії з ЄС, або Brexit, – одна з актуальних тем європейської політики. Прем’єр Борис Джонсон у своєму зверненні до британців заявив, що Брекзит – це «не кінець, а лише початок, момент, коли починається світанок, піднімається завеса й розпочинається новий акт нашої величної національної п’єси». А номінація *Mr. Brexit* закарбувала амбітне досягнення британського політика сьогодення для історії за схемою СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ → СУБ’ЄКТ ДІЇ (Connolly, 2020).

За визначенням Н.Д. Арутюнової, основою метонімії можуть бути просторові, понятійні, синтагматичні та логічні зв’язки між різними категоріями, що належать до дійсності та відображені в людській свідомості в значеннях слів, – між предметами, особами, діями, процесами, явищами, соціальними інститутами та подіями, місцем, часом тощо (Арутюнова, 1990, с. 300–301).

Отже, серед прізвиськових назв виокремимо такі види метонімічних переносів, як: знаряддя – назва людини (*Mr. Guitar* – Atkins Chet); соціальна подія – назва людини (*Veto* – Andrew Johnson); емоційний стан – назва людини (*Psycho* – Stuart Pearce, *Fidgety* – Collins Phil Eugene, *Rampage* – Quinton Jackson); географічна назва – назва людини (*Old Kinderhook* – Martin van Buren; *Tippecanoe* – William Henry Harrison); національність – назва людини (*Swede* – Eliot H. Bryant; *Taffy* (Welshman) – James Ira Thomas Jones); матеріал – назва людини (*Old Frog* (from grogman) – Edward Vernon, *Fluff* – Alan Freeman); дія – назва людини (*Punch* – Blake Wesley; *The Glide* – Clyde Drexler, *Hopalong* – Howard Albert Cassady).

Висновки. Антропонімічні назви відображають усі інноваційні процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві: зміни у суспільно-політичній, економічній, інформаційній його сферах. Аналіз неологізмів, спостереження за інноваційними процесами свідчать і про кількісні зміни у словниковому складі англійської мови, і про якісні – стосовно способів і засобів збагачення мови новими одиницями, а також дають змогу зрозуміти тенденції розвитку системи словотвору загалом. Ці зміни відбуваються як у складі конститuentів системи (виникнення нових мовних одиниць та словотворчих елементів), так і у складі її меха-

нізмів (поява нових моделей та способів утворення мовних інновацій). Англійські антропоніми (у нашому дослідженні прізвиська) утворюються за моделями, які мають різний ступінь продуктивності, за допомогою яких реалізується процес номінації. Серед ефективних засобів творення прізвиськових найменувань виділяємо метонімію, що є не досить описаним, але важливим засобом пізнання та репрезентації концептуальної картини світу. **Перспективою** подальших досліджень може стати порівняльне вивчення метафоричного та метонімічного механізмів утворення антропонімів у різних жанрах медіадискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

- Зайцева К.Б.** Английская стилистическая ономастика. Одесса : Одесс. гос. ун-т, 1973. 67 с.
- Позднякова Е.М.** Словообразовательная категория имен деятеля в английском языке (когнитивный аспект исследования). Москва–Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 1999. 111 с.
- Телия В.Н.** Вторичная номинация и ее виды. *Языковая номинация. Виды наименований* / под ред. Б.А. Серебrenникова. Москва : Наука, 1977. С. 129–221.
- Теория метафоры : сборник / Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. Вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой; Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. Москва : Прогресс. 1990. 512 с.
- Barra A., Cosell H.** The Mouth that roared. *Newsday*. December 23, 2011. URL: <http://www.newsday.com/sports/media/howard-cosell-the-mouth-that-roared-1.3407186>.
- Connolly K. Mr.** Brexit to Mr. U-turn. *The Guardian*. September 24, 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/24/mr-brexit-to-mr-u-turn-pms-about-turns-has-confounded-britons-say-german-commentators>.
- Delahunty A.** Oxford Dictionary of Nicknames. Oxford Univ. Press, 2003. 227 p.
- Evans V., Green M.** Cognitive Linguistics. An Introduction. Edinburgh : Edinburgh Univ. Press Ltd, 2006. 830 p.
- Juraeva I.** Lexical-semantic Features of Anthroponyms in Language. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*. Vol. 27, No. 4, 2021. P. 19–23. URL: <https://docplayer.net/209902905-Lexical-semantic-features-of-anthroponyms-in-english-language.html>.
- Kövecses Z., Radden G.** Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*. 1998. 9(1). P. 37–78. DOI: 10.1515/cogl.1998.9.1.37.
- Sharei S., Yazdanmehr E., Firoozian Pour Esfahani A.** Translation of anthroponyms in children's cartoons : A comparative analysis of English dialogues and Persian subtitles. *Journal of Language and Translation*. 2017. 7(4). P. 21–31.
- Ungerer F., Schmid H.-J.** An introduction to cognitive linguistics. 2nd ed. Harlow : Pearson Longman. 2006. 400 p.
- Twentieth-Century American Nicknames. / Ed. by Laurence Urdang, Walter C. Kidney, and George C. Kohn. New York : H.W.Wilson, 1979. 398 p.

REFERENCES

- Arutyunova, N.D., Zhurinskaya, M.A.** (Eds). (1990). *Teoriya metafory: Sbornik: Per. s ang., fr., nem., isp., polsk. yaz. [Theory of Metaphor: Collection: Transl. from English, French, German, Spanish, Polish. lang.]*. Moscow: Progress [in English].
- Barra, A., Cosell, H.** (2011). The Mouth that roared. *Newsday*. December 23. Retrieved from: <http://www.newsday.com/sports/media/howard-cosell-the-mouth-that-roared-1.3407186> [in English].
- Connolly, K.** (2020). Mr. Brexit to Mr. U-turn. *The Guardian*. September 24. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/24/mr-brexit-to-mr-u-turn-pms-about-turns-has-confounded-britons-say-german-commentators> [in English].
- Delahunty, A.** (2003). Oxford Dictionary of Nicknames. Oxford Univ. Press [in English].

- Evans, V., Green, M.** (2006). *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press Ltd. [in English].
- Juraeva, I.** (2021). Lexical-semantic Features of Anthroponyms in Language. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 4 (Vol. 27), (pp. 19–23). Retrieved from: <https://docplayer.net/209902905-Lexical-semantic-features-of-anthroponyms-in-english-language.html> [in English].
- Kövecses, Z., Radden, G.** (1998). Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*, 9(1), 37–78. DOI: 10.1515/cogl.1998.9.1.37 [in English].
- Pozdnyakova, E.M.** (1999). *Slovoobrazovatel'naya kategoriya imen deyatelya v anglijskom yazyke (kognitivnyj aspekt issledovaniya) [Word formation category of the agent's names in the English language (cognitive aspect of the study)]*. Moscow–Tambov: Izd-vo TGU im. G.R. Derzhavina [in Russian].
- Sharei, S., Yazdanmehr, E., Firoozian Pour Esfahani, A.** (2017). Translation of anthroponyms in children's cartoons: A comparative analysis of English dialogues and Persian subtitles. *Journal of Language and Translation*, 7(4), 21–31 [in English].
- Teliya, V.N.** (1977). Vtorichnaya nominatsiya i ee vidyi [Secondary nomination and its types]. In **B.A. Serebrennikov** (Ed.), *Yazykovaya nominatsiya. Vidy naimenovaniy – Language nomination. Types of names* (pp. 129–221). Moscow: Nauka [in Russian].
- Ungerer, F., Schmid H.-J.** (2006). *An introduction to cognitive linguistics*, 2nd ed., Harlow: Pearson Longman [in English].
- Urdang L.** (Ed.). (1979). *Twentieth-Century American Nicknames*. H.W.Wilson Co [in English].
- Zaytseva, K.B.** (1973). *Angliyskaya stilisticheskaya onomastika [English stylistic onomastics]*. Odessa: Odess. gos. un-t [in Russian].